

Arcképek a hazai nyomdászattörténetből

V. Ecsedy Judit

Ebben a vázlatos áttekintésben a hazai nyomdászattörténet emlékeiről lesz szó, méghozzá négy olyan tipográfus személyén keresztül, akik nemcsak nyomdászként tevékenykedtek, hanem a rokon művészetek terén is maradandót alkottak.

– Arcképről csak átvitt értelemben beszéllek, mert hiteles portréja még a legnevezetesebbnek, Tótfalusi Kis Miklósnak sem maradt fenn.

De életükről, pályájukról elég sokat tudunk. A legkorábbi még a 17. század derekán született, a legkésőbbi pedig már a 19. század elején halt meg. Egymást követő generációkban éltek, életútjuk nem találkozott egymással. Elvileg a két utolsó, Kapronczai Nyerges Ádám és Falka Sámuel találkozhattak volna Erdélyben az 1780-as években, amikor Kapronczai már visszatért Bécsből, Falka pedig még bécsi tanulmányútja előtt volt, de találkozásukról nem tudunk.

TÓTFALUSI (MISZTÓTFALUSI) KIS MIKLÓS (1650–1702)

Iskoláit szülőfalujában kezdte, 1662-től Nagybányán, 1666-tól pedig Nagyenyeden a református kollégiumban folytatta. 1677-ben lektornak ment Fogarasra; innen három év múlva ismereteinek gyarapítása és egy új Biblia nyomásának felügyelete céljából külföldre ment. Csatlakozott egy erdélyi küldöttséghez, és Amszterdamban telepedett le. Itt azonban teológiai tanulmányainak folytatása helyett a könyvnyomtatás mesteriségét kezdte tanulni, melyet művészetté fejlesztve sajátította el.¹

Bár tervbe volt vége egy új református Bibliakiadás, amely a Németalföldön jelent volna meg, Tótfalusi az erdélyi református egyház elmentmondó üzenetei után inkább saját költsé-

gén maga fogott bele a magyar nyelvű Biblia ki-nyomtatásába. A Biblia 1686-ra elkészült (ez a Károli-Biblia 1645. évi amszterdami kiadásának javított változata volt), 3500 példányban, majd a következő években külön „kisdéd” formában a Zsoltárokat és külön az Újszövetséget is közel 4500 példányban. Tótfalusi Biblia-kiadása máig az egyik legszebb magyar könyv. Saját metszésű betűivel nyomtatta, a díszek nem a sajátjai.

Tótfalusi Kis Miklós grúz mintalapjának részlete (1686 körül)

A Blaeu-nyomdában betűmetszéssel és betűöntéssel foglalkozva még három évet töltött Amszterdamban. Életművének része a – félreértés folytán – Janson néven ma is ismert betűtípus, amely valójában az ő amszterdami betűöröksége. Németalföld ekkor a könyvnyomtatás fellegetvára volt, amellett a mai Hollandia lakosai többségükben protestánsok voltak, akárcsak akkoriban Magyarországon és Erdélyben, ezért a protestáns ifjak számára természetesen adódó külföldi úti cél volt. Tótfalusi Amszterdamban

¹ Tótfalusi életével és munkásságával foglalkozó alapvető monográfia Jakó Zsigmond (összeáll.): Erdélyi féniks. (Bukarest, 1974) és Haiman György: Tótfalusi Kis Miklós a betűművész és tipográfus. Bp. 1972.

olyan magas színvonalon sajátította el nemcsak a könyvnyomtatás, hanem az ezzel rokon ismereteket is, mint betűöntés, és főleg betűmetszés, hogy számos megbízást kapott. Éveken keresztül betűmetszői művészetéből tudott élni, sőt saját költségéből fedezni tudta a Biblia-kiadásokat.

Tótfalusi az átmeneti (tudniillik a barokk stílusba való átmeneti) vagy más néven hollandiai típusú betű megalkotója, akinek különleges érdeme – Haiman György méltatása szerint –, hogy a betűfokokozatok teljes skáláját ugyanabban a következetes stílusban tudta megvalósítani, antikva és kurzív párjaikkal együtt. Mindez szépen megmutatkozik magyar betűmetszőtől származó legkorábbi betű mintalapján, amely szerencsés véletlennek köszönhetően egyetlen példányban az Országos Levéltár egy családi hagyatékában fennmaradt. Csak az 1980-as években találta meg egy magyar kutató az amszterdami Egyetem levéltárában Tótfalusi grúz betűinek ugyancsak egyetlen példányban fennmaradt eredeti példányát.

Helyi megrendeléseket követően megbízásokat kapott Lengyelországból, Németországból és Svédországból, Angliából, dolgozott a grúz fejedelmeknek. Emellett Cosimo de' Medici toszkánai hercegnek, a Vatikánnak, a bécsi jezsuitáknak, örményeknek, kínaiaknak is. Életművének része az Antikva, latin betűin kívül, amit róla neveztek el, megbízást kapott egyéb betűtípusok metszésére is. Tervezett héber, görög és örmény betűket, és elkészítette az első grúz nyomtatott ábécét.

1689 őszén visszaindult hazájába. 1690-ben meglepetésként Kolozsvárra, ahol rábízták a Református Egyház nyomdájának vezetését. Ezt a hivatalt haláláig, 1702-ig viselte.

Mint a református egyház nyomdájának kezelője, sokat fáradozott a latin iskolai tanítási nyelvnek magyarra való fölcserélésén, amivel, és *Apologia Bibliorum* című művével maga ellen zúdította a református papság és a professzorok nagyobb részét. Mivel a Bibliában helyesírási és egyéb kisebb javításokat végzett, azzal vádolták, hogy annak a szövegét meghamisította. A folytonos vádaskodások 1698-ban *Mentség* című könyve megírására készítették, azonban még ebben az évben a zsinat elé idézték, mely arra kényszerítette őt, hogy *Apológiáját* és *Mentségét* vissza-

vonja. Csaknem száz nyomtatványa közt az ő nevéhez fűződik az első magyar nyomtatott szakácskönyv kiadása, amiben 213 recept van. Kortársa Pápai Páriz Ferenc versben búcsúztatta, és ő adta neki az Erdélyi Féniks nevet.

PÁLDI SZÉKELY ISTVÁN (1717–1769)

Hollandia volt az úti célja Páldi Székely Istvánnak is. Az ugyancsak erdélyi születésű ifjú – aki 15 évvel Tótfalusi halála után született – az erdélyi református egyház főtanácsa 1741 őszén 400 forint segéllyel Leidenbe küldte a nyomdászat megtanulására, de ott nemcsak a nyomdászatot, hanem a rajzolást, fába és rézbe metszést is elsajátította. Kint létét és tanulmányait Bánffy Farkas református főgondnok és Teleki Ádám támogatta. Korai munkáját, *Ádám és Éva esetét* ábrázoló metszetét elküldte Bánffynak, Teleki Ádám tábornoknak pedig 1745-ben köszönőlevelét, amely *réztáblára metszett betűikkel* volt nyomtatva. Korábban is ismert volt, hogy leideni tanulmányait 1751-ben már Utrechtben folytatta, újabban előkerült adatok azonban arról tanúskodnak, hogy Páldi Székely már 1747–1748-ban is Utrechtben lehetett. Sikeredt ugyanis szignóját megtalálni két, ezekből az évekből származó és két különböző utrechti nyomdában megjelent könyv címlapján. Vagyis nemcsak az erdélyi jóakaróitól kapott támogatásból élt, hanem már rézmetszőként is meg tudta keresni kenyerét.²

Úgy látszik, hogy 1752 nyarán már visszatért Erdélybe. Amikor a kolozsvári református kollégium nyomdája önállósult, ő lett első nyomdavezetője. Páldi Székely István életéről sokat megtudunk a halála és temetése alkalmából készült prédikációkból, de sajnos egyelőre nem sikerült azonosítani egyetlen, hazaérkezése után itthon készített rézmetszetét sem. Pedig a nyomdászaton kívül köztudott volt róla, hogy festéssel, rajzolással, fába és rézbe metszéssel foglalkozott. Betűmetsző képességét a kollégiumi nyomdában is és a balázsfalvi görög katolikus nyomda számára készített betűsorozatokban is kamatoztatta.³ Tótfalusi után ő volt a legtanultabb nyomdász, aki elődjének példáját tudatosan követte.

Páldi Istvánt jóakarói, pártfogói – különösen hazatérése után, mielőtt még a kolozsvári nyomdában elfoglalhatta volna helyét – különféle

2 Kelemen Lajos: Páldi István rézmetsző. In: Művészet IX. évf. 1910. 79–96. és Ferenczi Zoltán: Páldi István nyomdász levele br. Wesselényi Ferenc nagyenyedi főiskolai gondnokhoz Leydenből 1747. febr. 26. In: Magyar könyvszemle 1903. 95–96.

megbízásokkal látták el, amelyek valóban sokoldalúságát bizonyítják. Gróf Teleki Ádám meghívta magát Kendilónóra, pontosan nem tudni, hogy ott milyen munkákat bízott rá, de többek között aranytartalmú kőzetekről adott felvilágosítást a grófnak. Míg 1755. február 15-én átvehette a kolozsvári református kollégium nyomdáját, addig címereket festett, egy kertet készített gróf Kemény Lászlónak, tűzijátékot készített ifj. Teleki Ádám lakodalmára – ugyanis Hollandiában a „tűzi mesterséget” is kitanulta. Feltehetően a hagyományos erdélyi temetési és lakodalmi pompához is hozzájárult akár fémmunkákkal, akár ravatalcímerek festésével. Ezeknek a munkáinak mára csak emléke maradt meg. Grafikai alkotásai azonban nem mentek teljesen veszendőbe.

Páldi Székely István metszete a kolozsvári Farkas utcai templommal, a református kollégium épületével és jobbra feltehetően a nyomdaépület egykorú ábrázolásával (1768)

Mint ahogy méltatói többször említik, hogy fából is faragott „műveket”, feltételezhetjük, hogy az 1755 utáni kolozsvári könyvekben, az általa nyomtatott könyvekben feltűnő fametszetes dí-

szek egy része tőle származik. Minthogy egyik sem szignált, biztosak nem lehetünk benne, de bizonyos stílusbeli azonosságok alapján néhányat nagy biztonsággal személyéhez kötünk. Így például az a díszes fejléc, amelyen a kolozsvári református kollégium épületének hiteles ábrázolása látható. Valójában a fejléc egy részletéről van szó. Az épület képe egy lendületes díszekkel közrefogott emblémában van elrejtve, középen a Farkas utcai templom és közvetlenül mellette a régi református kollégium egyemeletes épülete, jobbra kissé lejjebb feltehetően a nyomda épülete.⁴

Ő lehetett a metszője egy lakodalmi vers fametszetes díszének is, amely Wesselényi Farkas és Bethlen Julianna házassága alkalmával készült. A fametszeten két nőalak koszorút tart a máglyán égő szív fölé, a nőalakok a Wesselényi és a bethleni Bethlen címert tartják, az égő máglya mellett nyilazó puttó.⁵

A temetése alkalmából elmondott prédikációk elismeréssel szólnak sokoldalú tudásáról: „...Mint hogy pedig ... hívta őtet Isten ama nemes mesteriségre, a Typographiára, ... minden igyekezéssel fordítá a betű mesterésre, öntésre, készítésre és a könyv nyomtatás minden mesteriségének ki-tanulására. ... Ama minden nemes tudományoknak és mesteriségeknek híres műhelyében, Belgiumban, holott Leidában és Ultrajectumban 10 esztendő alatt a Typographiára és ahoz meg-kívántató minden mesteriségekre, sőt Musikára, Picturára, Tűzi mesteriségre és egyéb nemes tudományokra is szépen magát elkészíté, és ... hogy magyar nemzetének szolgálhatna ... az vala legfőbb célja, hogy a Typographiában betűt, metszésben és egyebekben, ama minden dicséretet érdemlett, de eléggé meg-nem becsültezt halhatatlan emlékezetű férjünak, néhai M. Tótfalusi Kis Miklós Uramnak példáját ő is követesse, és ennek kívánatos emlékezetét e hazában meg-elevenithesse.”⁶ – Ebből az is látszik, hogy már egy emberöltővel Tótfalusi halála után, őt minden nyomdász példaképének tekintették.

3 Jakó Zsigmond: A balázsfalvi nyomda kezdetei. In: Írás, könyv, értelmiség. Tanulmányok Erdély történelméhez. Bukarest 1976, 252–257.

4 Herepei János: Scholabeli állapotok Apáczai Kolozsvárra jövele előtt. In: Erdélyi Múzeum 1943. 352. és 355.

5 Amor juvenalis (Kolozsvár 1766)

6 A halála alkalmából kinyomtatott temetési beszédek: Intze Mihály: Világi keserves bujdosásának utána menyei örömet és nyugodalmat nyert köz jóra született férjfü, néhai tiszteletes, nemzeti Páldi Székely István uram a hazánkknak egyik híres mechanucussa... (Kolozsvár 1769) és Verestói György: Isten akaratjában mindenkor megnyugodott és életében teljes bizodalmt Istenében vetett... Páldi Székely István Uram, a Nemes Kolozsvári Reform. Collegiumnak...typographussa (Kolozsvár 1769)

KAPRONCZAI NYERGES ÁDÁM (1744–1786)

Éppen Páldi Székely halála évében, nagyenyedi tanulmányai után, 1769. január 7-én folyamodott segélyért *Kapronczai Ádám (1744–1786)* a református főtanácshoz, tanulmányai céljából. A református főtanács engedélyt adott arra, hogy gyűjtést rendezzen, ennek révén 350 forintot sikerült szereznie. Ebből az összegből tartotta el magát azok alatt az évek alatt, míg Kolozsvárot nyomdászinasként élt.

Majd 1771-ben elhagyta Erdélyt, hogy tanulmányait Bécsben folytassa, ahol Josef Lorenz Kurzböcknek lett segédje. Rendkívüli választás volt ez Kapronczai részéről, hiszen elődei, amint láttuk, mind a protestáns Németalföldön tökéletesítették tudásukat. Kapronczai a kétségtelesen közlebbi Bécsre választotta, ahol Kurzböck személyében az egyik legjelesebb nyomdász és az egyik leggazdagabban felszerelt tipográfia alkalmazottja lett. Kurzböck ekkor már 15 sajtóval dolgozott. Később a „tsászári és királyi napkeleti nyelvek nyomtatója” lett. Héber, illir, orosz, görög és különböző keleti nyelvű kiadványok készültek műhelyében. Ez igen nagy jelentőségű volt Kapronczai fejlődése szempontjából, így nemcsak a nyomtatást, hanem a betűmetszést és öntést is elsajátíthatta nála.⁷

A Bécsben 1776-ban megjelent, az osztrák művelt világról szóló könyv szerzője⁸ megemlíti, hogy Kurzböck saját költségén kitanított a betűöntésre és betűmetszésre egy ügyes erdélyi születésű, bizonyos Adam Kapronczait, aki nemzetünknek már régóta tisztességet szerzett volna, ha egy kizárólagos privilégium nem állna útjában, hogy képességeit megmutassa. (Feltehetően Trattnernek akkor még érvényben lévő betűöntési és -metszési privilégiumáról lehet szó.)

Négy évvel később Ráth Mátyás, a *Magyar Hirmondó* szerkesztője ezt írta: „Ama hazája díszére élt néhai Tótfalusi Kis Miklós híres betű metszőnek és öntőnek halála után, az az 1702dik esztendőtol fogva nem találkozott Hazánk fiai között senki, aki annak nyomdokiba lépett volna. Hanem e mostan mulandó tíz esztendőnek forrásában támasztott a jó szerentse viszont nem-

zetünkől egyet, kivel ezenn túl más nemzetek előtt méltán ditsekedhetünk, hogy a betűmetszésnek, öntésnek és nyomtatásnak ditső mesterségére nézve sem nálóknál alábbvalók...Úgy hallani” – fűzte hozzá – „hogy vissza fog rövid nap Erdélybe hazájába menni. Mellynek nem tsak betüsetére, hanem nagy nyereségére is lehet.”

Ruffische civil Cicero Character.

Книжъ лекаръ апробовалъ предложенной способъ, взявъ вмѣстѣ съ своею женою горбуна, опшнесли его на кровлю своего дому, и подвизавъ его подъ пазухи веревками, спустили его въ трубу въ покои къ куп-

A Kapronczai által metszett cirill betűk
a Kurzböck-nyomda mintakönyvében (Bécs, 1774)

Hogy milyen kiváló szakember vált belőle, azt 1774-ben kibocsátott betűmintakönyve bizonyítja.⁹ A betűmintakönyvben a különböző antikva és kurzív típusokon kívül arab, török, perzsa, görög, héber, cirill típusok is szerepelnek. Dicséző szavakkal emlékezett meg a betűmintakönyvről Bél Mátyás is: „A szemem előtt levő remek munka ... eléggé mutatja, mit lehesen a két hazának utóbb tőle reménylenie. Az Arab és Örmény betűk mások felett igen gyönyörűek, az Anglusoktól és Hollandusoktól metszettek ugyan nem különbek azoknál, sőt annyiban alább valók is, hogy nem szerkeztethetnek úgy edj-más mellé, mint Kapronczai Uramnak Arab betűi, mellyek-is mint-edj folyvást és edj-huzomban írottaknak láttatnak. Már pedig ez különös szépségnek tartatik az Arab, Török és Persa nyomtatásban.”

Nemcsak Bécsben ért el sikereket, dolgozott Triesztben is. Mária Terézia őt bízta meg az ottani örmény nyomda ügyének rendezésével. Sajnos ottani munkásságáról közelebbit nem tudunk.

1780-ban meghívták a kolozsvári református kollégium nyomdájának főfaktorai állására. A kollégiumi nyomda fennmaradt 1805. évi leltárában Pálditól származó „betűstempelek”, az-

7 Pálvölgyi Endre: Kapronczai Nyerges Ádám. In: Magyar Grafika 1960. 4. sz. 295–297.

8 De Luca: Das gelehrte Österreich. (Wien 1776, von Ghelen), 285. l.

9 Characterum typographicum, quas e clementissima ... typographica ... praeparavit Adamus Kapronczai Transilvano Hungarus (Viennae 1774)

az patricák egész sorát említik, köztük egzotikus, görög, héber, örmény betűket is.

1780 és 1784 között működött a kolozsvári nyomdában. A Kapronczai nevével jelzett kiadványok nagyon ritkák, de a korszak kolozsvári nyomtatványain meglátszik a kitűnő nyomdász ízlése. Mostanáig a könyvészet csak két, nevével jelzett kiadványról tudott, legújabban ezek száma egy harmadikkal gyarapodott, Kendeffi Elek 1783-ból való halotti kártájával, amelyen Kapronczai neve szerepel. Ez a nyomdai bravúrnak számító, több mint másfél méter hosszú, díszes nyomtatvány a halott emlékére írt latin verseket tartalmaz, és a korabeli erdélyi szokásoknak megfelelően része volt a temetési szertartásnak.

Kapronczai egyébként nem annyira kolozsvári nyomdászként, hanem mint az első marosvásárhelyi nyomda alapítójaként írta be nevét a magyar művelődéstörténetbe, annak ellenére, hogy korai halála miatt ő maga csak rövid ideig állt a nyomda élén. Külön érdekesség, hogy már az 1700-as évek derekától nemcsak az erdélyi nyomdászoknak, hanem a pozsonyi Ráth Mátyás számára is Tótfalusi Kis Miklós volt a könyvnyomtatás és betűmetszés legmagasabb színvonalát képviselő mérce.

BIKFALVI FALKA SÁMUEL (1766–1826)

Fogarason született, a szebeni rajziskola tehetséges növendékeként tanárai felfigyeltek rá, és beajánlották gróf Teleki Sámuelhez, akinek pártfogásával 1791-ben Bécsbe utazott. Az erdélyi református konzistorium is segítette, évi 100 forint ösztöndíjat kapott. Jóakarói Bécsben az erdélyi kancellárián is beajánlották, hogy az erdélyi tehetséges ifjakat segítő alapítványból részesülhessen, ez azonban nem sikerült, mert éppen nem volt üresedés. Megérkezésekor először Mannsfeldhez, a nagyhírű rézmetsző és nyomdatulajdonoshoz ajánlkozott, itt azonban visszautasításra talált. Ekkor iratkozott be a bécsi képzőművészeti akadémiára, ahol rajzot és rézmetszést tanítottak. Ő még emellett magánúton a betűmetszést

a cs.kir pénzverdében sajátította el. Már két év múlva szorgalma és tehetsége elnyerte jutalmát, mert megbízásokat kapott, és 1795-ben az akadémia jutalomban részesítették.

E sikernek köszönhette, hogy gróf Teleki Sámuel erdélyi kancellár marosvásárhelyi könyvtárának nyomtatott katalógusának betűit, amely a bécsi Baumeister nyomdában készült, az ő betűivel nyomtatták ki. (1796) Ez az első nagyszabású munkája.¹⁰

Első betűmintáit egy holland betűmintakönyvből merítette, amelyet Pethe Ferenc, az Utrechtben járt magyar tudós és könyvkiadó hozott magával, és adta kölcsön számára.

Már Bécsben nagy ismertségre tett szert,¹¹ezért is kaphatott megbízást az udvartól az egyetemi ny-i munkára, 800 rhénes forint fizetéssel.

Bécsben kísérletezett a sztereotípiával. 1798-ban keltettek a bécsi kiadók és nyomdászok között nagy feltűnést a sztereotípia feltalálásának hírei. Bécsben ugyanis ebben az évben ismerték meg a jóval előbb megjelent párizsi sztereotíp kiadványok néhány példányát. Párizsban ekkoriban Firmin Didot kísérletezett a sztereotípiával 1795-től kezdve. Az első sztereotíp nyomású művet Görög Demeter mutatta meg Falka Sámuelnek, és hamarosan maga is próbálkozni kezdett az eljárással.¹² Erre vall kortársainak megjegyzése, hogy „Falka Sámuel egy a stereotypus feltalálói közül”.¹³

Már három héttel ugyanis a párizsi nyomtatvány megtekintése után ő is sztereotíp táblákkal állt elő. Még Budára való elindulása előtt a királynál találmányát szabadalmaztatni akarta, de a bécsi rendőrség kérelmét gyanúsak találta, mert félt a francia áramlatok terjedésétől. Falkának e gyanú sok kellemetlenséget szerzett. A bécsi rendőrség végre is átlátta tévedését, de a szabadalmát találmányára nem kapta meg.

A gyakorlatban azonban továbbra is foglalkoztatta az eljárás. Sztereotíp táblát készített József nádor első felesége, az orosz Alexandra Pawlowna számára (egy német nyelvű üdvözlővers le nyomata), aki azt igen hálásan fogadta.

10 A katalógus címe: Bibliothecae Samuelis R. J. Com. Teleki de Szék, Pars prima Viennae Excud. Markid. Pulio. Typis per Sam. Falka Bikfalvensem Transilvanum sculptis in Typographeo Baumeister. 1796.

11 Munkásságáról hírt adott a Magyar Mercurius 1793. II. 49., 770. lap, a Magyar Kurir 1798. II. 128. l., továbbá a Magyar Hirmondó 1800 I. 674. lap, II. 161. lap, 1801. I. 521–522. l. Említi Falkát Kazinczy Ferenc is, lásd levelezése. X. köt. 9–10. l.

12 Mint a sztereotípiával foglalkozók mindegyike, Falka Sámuel is azért találta kipurálásra érdemesnek ezt az eljárást, mert így elkerülhetők voltak azok a szedés és nyomtatás közben keletkező hibák, amelyek a betűk elmozdulásából adódtak. Az egybeöntött táblákról mindig azonos nyomat készült.

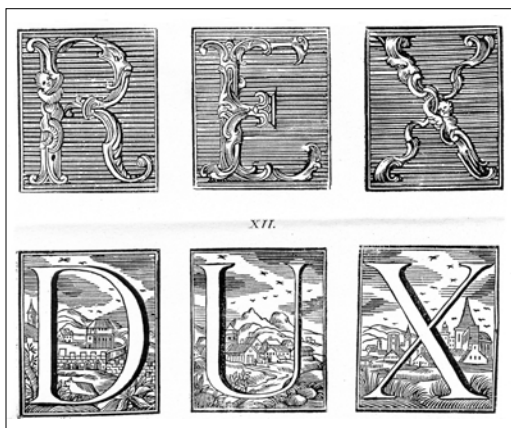
13 Tudományos Gyűjtemény 1817. II. 154.

Mit von Falka einen Hungarn verfertigten Stereotypen gedruckt.

Falka Sámuel Alexandra Pawlowna számára, sztereotípiával készült nyomtatványának impresszuma (1798)

1798-ben Bécsben kapta az ajánlatot a budai Egyetemi nyomda betűöntődjének vezetésére. Ez az ország legnagyobb nyomdája volt. Az Egyetemi nyomda már nagyszombati működésekor is jelentős betűöntődét működtetett, de a Budára áthelyezett nyomda megnövekedett forgalma megkövetelte az öntőde bővítését, korszerűsítését. Ez képezte Falka egyik fő tevékenységét. Másik lényeges munkája a betűcsaládok felfrissítése, újak vésése. A más nemzetiségű területek tankönyvvel ellátása az idegen betűk tömeges használatát igényelte, amelyekkel a nyomda már korábban is rendelkezett, de ezeket is le kellett cserélni. A betűkészítés minden munkafolyamatát ismerte, a véséstől a betűöntésig. A műhelyből szebbnél szebb betűtípusok kerültek ki, amelyek jelentős jövedelmet jelentettek a nyomdának. A görög és cirill betűket is ő metszette, de fennmaradt az a mintalapja is, amely a kézírásos német (gót) betűket mutatja be. Rézmetszői munkásságának emléke néhány portré, de korán felismerte, hogy az ő igazi területe, ahol olyan művészi alkotásokra képes, mint kortársai közül szinte senki, a betűművészet.

Falka működése az Egyetemi nyomdában korántsem volt felhőtlen, bár munkája minőségével elégedettek voltak, de szorgalmával és az elkészített típusok mennyiségével már nem.

Falka Sámuel által metszett iniciálék a budai Egyetemi nyomda mintakönyvéből

Szerződése értelmében tanoncokat is kellett nevelnie, ebben a feladatában azonban nem felelt meg a nyomdavezetőség elvárásainak, például 1811-ben tanítványai mind megszöktek tőle.

Különösen nagy hatással volt rá a francia Didot és az olasz Bodoni, a két neves európai mestertől ösztönözve tervezte és metszette betűit, amelyek technikai és művészi szempontból is kimagaslóak voltak. Betűin kívül hangjegyeket, sordíszeket, iniciálékat, könyvdíszeket is metszett, elegáns, klasszicista stílusban. Munkája a legkényesebb ízlésnek is megfelelt. Kazinczy Ferenc finom ízlését azonnal megragadta könyveinek korszerű szépsége, sőt közvetlen együttműködésre törekedett vele, és barátait is arra biztatta, hogy vele dolgoztassanak. 1824-ben, Falka munkássága idején jelent meg az Egyetemi nyomda nagyszabású betű- és díszmintakönyve.¹⁴

14 Az Egyetemi nyomda mintakönyve: Proben aus der Schriftgiesserey der königl. Ungarischen Universitäts-Buchdruckerey (Ofen 1824) és Verzierungen in Abgüssen für die Pressen der königl. Ungarischen Universitäts-Buchdruckerey (Ofen 1824).

Csatlakozzon a Magyar Grafika zárt FB „Nyomdamúzeum” csoportjához! Itt sok más szakmatörténeti érdekesség mellett megtekintheti a drupán kiállító lipcsei és mainzi nyomdamúzeumok tárlatát. Ezzel a kis összeállítással szeretnénk kedveskedni a nyomdászattörténet rajongóinak.

<https://goo.gl/FipuHP>

